

1. **JESIEN** (128) *sb f*

jesień (127), **jasień** (1) *ZapWar*.

Pierwsze e jasne; jasiień z tekstu nie oznaczającego pochyleń; -éń Oczko (2), -eń (2) KochPieś, KochFrag; -en-.

sg N jasiień (31). ◇ G jesieni (20), jesieni(e)j (1) Leop. ◇ D jesieni (2). ◇ A jasiień (10). ◇ I jesienią (4). ◇ L jesieni (60).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Nazwa pory roku między latem a zimą, trwającej od 21 września do 21 grudnia; autumnus Murm, Mącz, Calep, Cn (127) : bo łyą tam poczyna yefyen gdzye kozda rzecz czo łyą rodzy ku pozytku przychodzi PatKaz III 114; Murm 8; PAluchy/ ielt ziele ktore kwitnie na ośtátku iefieni FalZioł I 62d, I 35v, 106d, V 54 [2 r.]; LudWieś B; RejWiz 57v, 93; BielKron 359v; Mącz 22a, 38b, 396d; PRzydzie Iefień ázafz nie rośkołz do fiáná fie przeieździć RejZwierc 109v; Oczko 29, [42]; StryjKron 662; Calep 119a; Ieśień czwarta część roku GostGosp 64, 64, 106; SkarKaz)(3.

W charakterystycznych połączeniach: jesień błotna, mokra, niepogodna, pochmurna (2), sucha (2), zimna (2); jesień przyjdzie (4), wstanie; jesień strawić.

W połączeniach z nazwami pozostałych pór roku (26): Czału wiołny Lata y Iefieni deszcz. Zimie: fnieg. FalZioł V 54v, IV 2d, V 55 [2 r.], 55v, 56 [3 r.]; Wiołná piękna y Látó nigdy fie nie mienią/ Tákże Zimá przypada tuż wnet zá Iefienią. RejWiz 128v, 109v; Wnet co lecie zyelono/ czerni fie Wielieni. RejZwierc 23v, 90v, 127v; BielKron 418v; SienLek 41v; LeoPrzep B3; RejZwierc 107, 162v, 171v [2 r.], 270; Oczko 29; Ták tedy Krol ná ten czás wśzytki ízkodliwe rofterki [...] wśpokoil/ ná czym Látó wśyftko y Iefień ítrawił. StryjKron 477; GostGosp 64; LatHar ++7, 674.

W porównaniu (1): Iálna żołć/ álbo Kolerá/ gorąca á fucha: podobná Látu. Czarna żołć/ álbo Melánkolia/ fucha á zimna: podobna Ieśieni. Pypec/ álbo flegmá/ wilka zimna: podobna zimie. SienLek 41v.

Wyrażenie: »czasu jesieni« (2): FalZioł V 54v; Potym fie wrocił z Czarygrodá do Kijowá Olech czálfu Iefieni/ y wśpomniał ná onego Koniá fwoiego/ od ktorego mu Wielzczkowie ímierz podiác praktykowáli StryjKron 120.

Wyrażenia przyimkowe (66):»ku jesieni« (2):

~ W połączeniu z nazwami pozostałych pór roku (2): Abowiem wśzytki rzeczy łyá ná fwiecie iáko kwiecie polne/ ktore ná wiołnę pięknie zákwithną/ ku iefieni pośchną/ á ná wiołnę áliści fie zálie znowu blyfzczą. RejZwierc 82; PudlFr 71. ~

»na jasiień« (4):

~ W połączeniu z nazwami pozostałych pór roku (4): Gołębiętha młode Lepfze łyá na wiołnę á na iefień/ lecie albo zimie nie tak dobre ku zdrowiu/ abowiem na ony czały ziarnem nawięczey żywi. FalZioł IV 21a; OrzRozm T3v; A niemałzli ich [owieczek] czym chowác/ więc ich ná wiołnę kupić á ná iefień przedać. RejZwierc 108v; KlonWor 78. ~

»pod jasiień« (1):

~ W porównaniu (1): Iáko iáfkier ná łąkách; iáko lift Ofowy Pod Ieśień; y rozwity kwieciec krokołowy [...] Ták ízkáryotowá [...] świeciłá fie brodá. KlonWor 27. ~

»przez jesień« (2): A Litwá fię położyli ná Gorách/ y leżeli tám ná ten čás przez wšytkę Ieſień.
StryjKron 682, 26.

»w jesieni« (59): olyexy szyn Czarnego [...] vmerl wyaszyneny *ZapWar 1509 nr 2059*; *Viecz*e zawzdy mayą bycz łądzone raz wrok wzieni sędomirſkiej ato wJelieni poczawſfy wponiedziałek po S. FRancifcu *ComCrac 1543/15*; *LibMal 1547/131, 1548/139, 1549/149*; *RejWiz 93v*; *BielKron 400, 465*; *Zorawie/ y ini ptacy kiedy do ciepłych kráin w ielieni lecą/ ządwy iednego wodzá łobie obiorą GórnDworz Gg*; *RejZwierc 66, 108v, 235*; *Oczko 29*; *StryjKron 315, 350, 777*; *Kto chce dobrze żyć/ á nie vtrácáć/ w Ieſieni obráchuy wšytek rok GostGosp 70, 4, 38, 66, 70, 98 (11)*; *LatHar 124*; *SarnStat 676, 727*.

~ *W połączeniach z nazwami pozostałych pór roku (26)*: *FalZioł I 50d*; *RejWiz 166v*; *Goski **; *RejZwierc 172, 237v*; *Bo Vrzędnik niebáczny á nieſpráwny/ częgo omieſzka w Ieſieni/ Zimie/ y ná Wioſnę/ tedy Lećie męczy chłopy GostGosp 34, 12, 34, 38, 54, 64 (18)*.

W porównaniach (4): *trzebá iſcie ná pilney pieczy mieć ty krotkie á omylne czáfy ſwoie [...] áby puſtopás iáko bydło wieſieni wolno nie biegáły RejZwierc 115v, 103*; *A przeto/ iáko w ielieni páda liſt z drzewá/ ták wten čás odchodzi od náſzego ſercá ono wšytko/ co nam było w młodoſci miło GórnDworz H5v*; *GostGosp 124*. ~

W przeni (4) :

W połączeniu z nazwami pozostałych pór roku (3): *Tobie kwóli/ rozliczné kwiatki Wioſná rodzi: Tobie kwóli w kłóſiány m wieńcu Láto chodzi. Wino/ Ieſień/ y iábłká rozmáité dawa/ Potym do gotowégo gnuſna Zimá wftawa. KochPieś 72 [idem] ArtKanc P14*; *Iego [Boga] porząkiem [!] Láto Wioſnę góni/ A czuyna Ieſień przed Zimą lie chróni. KochFrag 16*.

Wyrażenie: »dożrzałość jesieniej« (1): *A kwiat flawy rádoſci ich opádnie/ ktory ieſt ná lámym wierzchu pádołu tłuſtych/ iákoby wczelne przed dożrzałością Ieſieniey [quasi temporaneum ante maturitatem autumnii] Leop Is 28/4*.

Przeni: Starość (2) :

W połączeniu z nazwami pozostałych pór roku (2): *Azażeſ iuz nie przetrwał onego roſkoſznego látá y ielieni? s ktoremi wšytki żywnoſci przypadáią/ onych wesołych á wdzyęcznych ſrzednich czáłow ſwoich? RejZwierc 172, 136*.

Wyrażenie: »chłodna jesień« (1): *Przypádlá ná cię iuz chłodna Ieſień/ kiedy iuz wšytki rzeczy dożrzewáią RejZwierc 136*.

α. *W funkcji przysłówka*: »jesieni« = *w czasie jesieni [w tym: jesieni przeszłej (2), tejże (3), tegoż roku (1)] (6)* : *LibMal 1547/130*; *Tákiéż Ieſieni przeſzłéy/ Dymitr Wiſniowiecki/ z czelnymi z Wołyniá Kozaki/ w Wołofzéch zginął OrzQuin Z4*; *ktorego zácmmienia poczná ſye ſkutki Ieſieni tegoż roku LeopPrzep D4v*; *Teyże Ieſieni doſzłá nowiná Krolá Alexandrá/ iz Tátarowie przeſzedſzy rzekę Przypiecz puſtoſzą wołóſci Litewſkie StryjKron 687, 370, 687*.